

Nissaströms Bruks & Kraft AB

1889-1984

Friherre W.C. Stjernstedt

I december 1888 fick fallen i Grumshult besök av friherre W.C. Stjernstedt från Lökene i Värmland, som efter en äventyrlig strapats tillsammans med en medhjälpare, tog sig över Nissan och upp för höjderna på motsatta sidan. Detta besök skulle visa sig få stor betydelse för området. Snart började rykten gå på bygden att fallen samt mark om c:a 50 tunnland (c:a 250.000 m²) sålts till friherre Stjernstedt. Detta visade sig vara sant då det den 18 januari 1889 utfärdades en inbjudan om teckning av aktier i Nissaströms Aktiebolag. Friherre Stjernstedt förband sig att sälja sin del av vattenfallet och marken för 3 000 kr mot att han skulle vara bolagets "affairsdisponent" under 5 år. Aktiekapitalet var då 83 000 kr.

Nissaströms Bruk 1910

Produktionen.

Från början tillverkas vit trämassa, men 1894 inköptes tre baskokare för att kunna tillverka brun (kockt) trämassa som man fick bättre betalt för. 1901 startar tillverkning av oglansad papp, huvudsakligen till skoindustrin. Kort därefter köps maskiner in från Tyskland, för glättning av papp. Samma år köps ett nytt slipverk från Karlstads Mek. Verkstads AB med en turbin om 325 hk till de tidigare 2 om 240 hk vardera.

Produktionen ökar år från år.

1909 uppgår produktionen till;
1 382 ton brun papp
1 450 ton våt vit massa
283 ton torr brun massa

Vid denna tiden byggs det också en magasinsbyggnad vid järnväghållplatsen Spenshult tillsammans med växlar och spår från bruket och till magasinet.

Bruket efter ombyggnation 1928-30

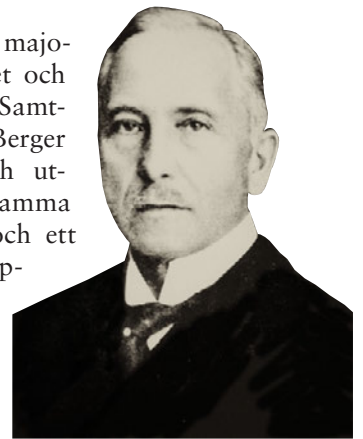

”Stockaberget” 1920

Arbetarbostäder i Nissaström

1917 köper Edwin Berger majoriteten av aktierna i bolaget och blir ordförande i styrelsen. Samtliga aktier köps av direktör Berger 1926. Moderniseringar och utbyggnader tog verklig fart samma år. Ytterligare en kokare och ett antal nya maskiner för papp-tillverkning införskaffas. 1928 görs en ny moderniseringsplan, där 2 nya turbinaggregat av senaste konstruktion om 500 hk vardera skulle införskaffas och ersätta de 2 tidigare om 240 hk. Efter att detta skett hade man alltså mer än fördubblat effekten med samma vattenmängd. 1930, efter ytterligare investeringar och tillbyggnader omfattande c:a 2000 kvm, har kapaciteten nu ökat till 7 500 ton torr vikt varav c:a 4 - 5 000 ton går till papperstillverkning och resten trämassa.

Direktör Edwin Berger

Kuriosa om Nissaströms Bruk

I början på 1970-talet var Nissaströmsbolagen inblandade i en finanshärva då det såldes av familjerna Berger-Ljung till tre mindre nogräknade figurer. I boken ”Bluff non stop” Pockettidningen R Nr 5-6 från 1982, kan man läsa om hur det gick till. Här kommer en kort sammanfattning.

Nissaströms Bruks och Kraft AB säljs 1970 för 22 miljoner kronor till tre personer. Kaj Kjellqvist, Olof Forsgren och Adam Backström. Dessa tre personer lånar ihop 10 miljoner kronor av Oxie häradsbank i Skåne under falska förespeglingar och resten av pengarna av fondkommisjonsfirman Langenskiöld (senare Carnegie) med företagets aktier som säkerhet med hjälp av Erik Penser. Aktier som man alltså inte äger. Man köper alltså Nissaström-Malculus gruppen utan egna medel. För dessa 22 miljoner får man: Ett kraftverk, som säljer kraft för flera miljoner/år. Ett nedlagt bruk med 250.000 m² mark och skog. En aktieportfölj värderad till c:a 32 miljoner.

Två bolagsnamn, Nissaströms Bruks och Kraft AB och AB Malculus Holmqvist, namn som väcker mycket stor respekt i affärsvärlden. Efter ett år och diverse turer och manuvrerande är Kaj Kjellqvist ensam ägare till Nissaströms Bruks och Kraft AB.

Utav c:a 700 vinstbolagsaffärer görs c:a 500 utav Kaj Kjellqvist och gruppen runt honom. Man bedömer att Kaj, 1971, är god för en kvarts miljard kronor.

För resten av pengarna i Nissaströms Bruks och Kraft AB tillskansar han sig aktiemajoriteten i Monark genom mygel och bulvaner. Polisen är på sin vakt och belägger honom med reseförbud när man hör talas om Monarkaffären. Man misstänker att han ska använda sig av Monarks dotterbolag i Brasilien till att föra ut sina pengar, men det är en annan historia.

Kraftverket

Nästa stora händelse för bruket var bygget av kraftverket 1947. Namnet ändrades då till Nissaströms Bruks och Kraft AB. Vattnet uppdäms av dammen 10 meter över den gamla vattennivån så man blir tvungen att flytta och höja både järnvägen och Nissastigen på en sträcka av 1 100 meter. Bara det var ett mycket omfattande arbete.

Produktionen av pappersmassa upphörde 1967, men återupptogs 1969 då ett norskt företag arrenderade maskinerna. Detta norska företag fortsatte med produktionen fram till den 29 december 1978. Personalstyrkan de sista åren var bara 5-7 man, vilket kan jämföras med 1930-talet då bruket hade drygt ett hundratal anställda.

Flygfoto 2011 över Nissaström. Foto: Patrik Leonardsson/N

Slutet 1984

Den 29 december 1978 körs alltså den sista brunmassan vid Nissaströms Bruk. Bruket står sedan tomt och förfaller. 1984 rivs bruket efter många turer. Sökandet efter de riktiga ägarna som ska stå för rivningskostnaderna är ingen enkel sak då företaget vid flera tillfälle bytt ägare sedan Kaj Kjellqvist sålde bolaget 1978 och flyttade till England.

Idag finns endast den gamla smedjan kvar av bruksmiljön och används som garage. I naturreservatet finns vissa spår av industrin att skönja.

Foto: Gösta Eriksson

Foto: Jenny Andersson

Nissaströms Konferens & Kursgård

Nissaströms Konferens & Kursgård skulle kunna sägas ha sin grund redan i sent 1880-tal. Förmodligen hade inte gården sett ut som den gör i dag, om den ens funnits, om det inte vore för uppkomsten av Nissaströms Bruk.

1911 byggdes Nissaströms skola av kommunen. Skolan bestod av en stor byggnad där den ena halvan var en stor skolsal och den andra halvan som var lärarbostad. 1934 byggdes ett separat hus bredvid skolan som blev ny lärarbostad. På förmiddagen hade storskolan (elever 9-13 år) lektioner och på eftermiddagen fick barnen i småskolan undervisning.

Till brukets 50-årsjubileum 1939 valde direktör Edwin Berger och hans hustru Anna att bekosta byggnationen av en kyrka. Söndagen den 6 oktober 1940 invigdes Nissaströms kyrka och det är där historien om kursgården tar fart.

1952 skänkte Edwin och Anna Berger en stuga i Vilshärad till Halmstads kyrkliga ungdomskrets som skulle användas till "beredande och undervisning". 1955 på självaste valborgsmässoafton stod stugan i lågor. Det fann sig då naturligt att flytta ungdomskretsen till Nissaström eftersom de sedan 1944 haft sina läger i Nissaströms kyrka. Ungdomarna bodde under lägren ovanpå i det då kallade församlingshemmet, den byggnad som sitter ihop med kyrkan som i dag kallas "kyrklängan". 1966 annonserades Nissaströms skola och lärarebo-

stad ut till försäljning. Ungdomskretsen var första spekulant och i samband med detta erbjöds stiftet & kontraktet vara med och starta en Stiftgård i Nissaström, vilket de inte nappade på då och ungdomskretsen beslöt sig för att själva köpa byggnaderna. Dessa var dock i stort behov av renovering, vilket påbörjades 1967 och den 9 februari 1968 stod gården färdig och invigdes.

1971 beslutade dåvarande styrelsen att bygga ut gården då kapaciteten inte räckte till den omfattande verksamheten. I början av 1972 sattes arbetet i gång och 28 november samma år kunde nybygget invigas. Idag ägs och drivs Nissaströms Konferens & Kursgård av Halmstads kyrkliga samfällighet.

Källor: Lasse Bergström, Åled
"Nissaström: bruket-bygden" (1997)
"Bluff non stop", Pockettidningen R Nr 5-6, 1982

Detta material är en del av projektet Industrihistoria i Nissadalen. Detta projekt syftar till att stärka området som turistmål och skapa fler arbetstillfällen för bygden genom att ta tillvara på och synliggöra den unika industrihistoria som finns i området.

www.nissadalen.com

